

احکام تاسیسی احکامی هستند که پیامبر آنها را تأسیس کرده و قبل از پیامبر نبوده‌اند؛ در واقع مختص دین اسلام است. احکام امضایی آنهایی هستند که قبل از اسلام نیز وجود داشته‌اند و پیامبر اسلام با ایجاد تغییراتی آنها را امضا کرده‌اند؛ در واقع این عقود مختص اسلام نیستند، بلکه در گذشته هم وجود داشته و پیامبر اسلام آنها را امضا کرده است. بنابراین، ما در گام اول باید بپذیریم که بانکداری یک امر مستحدثه است، بعد ببینیم آیا امکان دارد از نظر فقهی همین بانکداری امروز را پذیرفت؟ یعنی مانند همان روش امضایی پیامبر عمل کنیم و ببینیم آیا می‌توان بدون عقود و با ایجاد تغییراتی همین روند بانکداری را اجرا کرد؟

ماجرای تفحص از بانک‌ها در میانه دهه ۸۰

در قالب اصلاح نظام بانکی، اعلام شد که تمام بانک‌های تجاری باید منحل و به بانک قرض الحسنه تبدیل شده و تمام بانک‌های توسعه‌ای و تخصصی فعال در کشور نیز به شرکت‌های تأمین سرمایه تبدیل شوند

گزارش

کتاب تاریخ بانکداری اسلامی در ایران نوشته میثم مهرپور، به بررسی شیوه اسلامی شدن بانک‌ها و اجرای احکام اسلامی می‌پردازد. در این کتاب، برخی روایت‌ها از برگزاری جلسات پیرامون تدوین مقررات بانکداری بدون ربا وجود دارد و افراد مؤثری در این زمینه‌ها مانند ایرج توتونچیان و میرجلیلی با نویسنده کتاب گفت‌وگو کرده‌اند. در این شماره نیز مباحث در زمینه اسلامی شدن بانک‌ها ادامه دارد و عنوان می‌شود که بسیاری از عقود به کار رفته در بانک‌ها، اساساً برای بانک‌ها نوشته نشده بودند.

در یکی از دفعاتی که از بیرمنگام به لندن رفته بودم تا از آنجا راهی تهران شوم، در پرواز لندن - تهران احساس کردم چهره فردی که در هواپیما کنارم نشسته بسیار آشناست. با هم که سلام علیک کردیم و سر صحبت باز شد، متوجه شدم او محمود کاشانی پسرآیت‌الله کاشانی است. پرواز لندن - تهران چیزی حدود چهار، پنج ساعت طول می‌کشید، از این رو، فرصت مناسبی برای گفت‌وگو ایجاد شد. در آن زمان، هنوز کار پیش‌نویس قانون بانکداری تمام نشده بود و جلسات کارگروه و شوراهای تدوین این پیش‌نویس برقرار بود. ایشان از من پرسیدند کار شما چیست؟

فعالیت‌های من برای تدوین قانون بانکداری را برایشان تشریح کرده و نظرشان را جویا شدم. در طول حدود چهار ساعت که همسفر بودیم، دکتر کاشانی نکات خیلی جالبی را در همین زمینه مطرح کردند، ایده‌ای که البته عملاً نتوانستیم آن را بررسی کنیم. ایشان گفتند: «من هم حقوقدانم، هم فقه خوانده‌ام و استاد تمام فقه هستم. این عقودی که در بانکداری بدون ربا آمده است صرفاً برای همان زمینه‌هایی است که در فقه آمده و برای بانکداری مناسب نیست. نظر من این است که بیا بیا و همین چیزی را که در دنیا تحت عنوان بانکداری مرسوم در حال اجراست به عنوان یک موضوع مستحدثه بررسی کنید؛ یعنی بررسی کنیم همین مدل بانکداری از نظر اسلامی چگونه می‌شود، نه اینکه بیا بیا و عقود مضاربه و مزارعه... و را که ارتباطی به موضوع بانکداری

مشکل و چالش در راه تحقق بانکداری اسلامی است.» نگاه دکتر کاشانی نیز همین بود، او معتقد بود: «این عقود اصلاً برای این کارها نبوده است، بلکه ما مسلمان‌ها این عقود را وارد بانکداری کرده‌ایم. کلاً تنوع عقود هم برای کسی که تسهیلات می‌گیرد، هم برای کسی که تسهیلات می‌دهد مشکل‌ساز است. طبیعتاً هر کاری هر قدر ساده‌تر اجرا شود بهتر است. عقود معاملاتی که تحت عناوین مزارعه، مضاربه و... استفاده می‌کنیم، عقود امضایی پیامبر هستند. احکام به دو دسته، تاسیسی و امضایی تقسیم می‌شوند. احکام تاسیسی احکامی هستند که پیامبر آنها را تأسیس کرده و قبل از پیامبر نبوده‌اند؛ در واقع مختص دین اسلام است. احکام امضایی آنهایی هستند که قبل از اسلام نیز وجود داشته‌اند و پیامبر اسلام با ایجاد تغییراتی آنها را امضا کرده‌اند؛ در واقع این عقود مختص اسلام نیستند، بلکه در گذشته هم وجود داشته و پیامبر اسلام آنها را امضا کرده است. بنابراین، ما در گام اول باید بپذیریم که بانکداری یک امر مستحدثه است، بعد ببینیم آیا امکان دارد از نظر فقهی همین

مانند همان روش امضایی پیامبر عمل کنیم و ببینیم آیا می‌توان بدون عقود و با ایجاد تغییراتی همین روند بانکداری را اجرا کرد؟ اگر چنین موضوعی ممکن باشد، باید یک بانک نمونه داشته باشیم تا این طرح در آن پیاده شود. برای تحقق این ایده نیز باید گروهی از روحانیون مسلط به فقه و معاملات، اقتصاددانان، بانکداران و حقوقدانان حضور داشته باشد تا بنشینند و مشخص کنند که اگر بخواهیم یک بانک پایلوت در این راستا ایجاد کنیم، آیا این کار به لحاظ فقهی و به عنوان یک آلترناتیو شدنی است یا نه؟» همان‌طور که در فصول قبلی اشاره شد، در سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی اقدامات متنوع و متعددی در راستای زدودن ربا از نظام بانکداری ایران و حرکت به سمت بانکداری اسلامی انجام گرفت؛ اقداماتی که اگرچه در ظاهر ماجرا در راستای تحقق بانکداری اسلامی و قانون اساسی کشور بود، اما گاهی نتایجی عکس را به همراه داشت. در این فصل نیز به اتفاقات دهه ۸۰ و اقدامات مختلف در راستای حرکت به سمت تحقق بانکداری اسلامی

کتاب

تحقیق و تفحص از عملکرد بانک‌ها

بسیست و دوم فروردین ماه سال ۸۶، طرح تحقیق و تفحص از بانک‌ها در صحن علنی مجلس هفتم شورای اسلامی به تصویب می‌رسد. براساس این طرح، همه بانک‌های دولتی مشمول این تحقیق خواهند بود. مواردی چون بررسی منابع و مصارف، مطالبات مشکوک‌الوصول و لاوصول، وثایق در اختیار بانک و کفایت و میزان سرمایه بانک‌ها و... از جمله موارد این تحقیق و تفحص معرفی می‌شود. ضمن اینکه مجلس به دنبال این است تا مشخص شود بالاترین تسهیلات به چه افرادی پرداخت شده و بانک‌های کشور تا چه میزان از قوانین بانکداری اسلامی تبعیت می‌کنند؛ از این رو، کمیته‌ها و تیم‌های مختلفی از اعضای هیأت مدیره بانک‌ها و نمایندگان مجلس تشکیل می‌شود.